

Grécka filozofia a védantská filozofia

Pietro Archiati

Ducha východného náboženstva možno tiež porovnať s duchom gréckej kultúry. Zistíme, že vo filozofii Védanty sa myšlienky vecí, čiže koncepty, získavajú bezprostredným duchovným vnímaním - a že v gréckej filozofii človek prechádza k niečomu úplne novému: konceptom, na ktorých sám pracuje. Tento prechod - ktorý určitým spôsobom vedie k spomínanému idealizmu - má zásadný význam ako náboženský fenomén.

Pre dnešného človeka nie je ľahké predstaviť si, ako v skorších dobách bolo možné jednoducho "vidieť" koncepty vďaka jasnozrivosti. Môžeme sa však o to pokúsiť, ak si z tohto hľadiska prečítame napríklad Platónove dialógy. Všade v nich môžeme pozorovať prechod od jasnovidne vnímaných konceptov k konceptom vytvoreným človekom. Ak napríklad siahneme po dialógu Theaitétos, nájdeme v ňom dve zásadne protichodné vyhlásenia, vyjadrujúce obe tieto štádiá vývoja myslenia.

Jeden zo sporných je toho názoru, že koncepty sú vnímané úplne rovnako ako všetky ostatné veci. Podľa neho ich človek prijíma nejakým spôsobom zvonku, spolu s predmetmi, ktoré vníma vo fyzickom svete. Druhý z diskutujúcich považuje myslenie za opak vnímania: človek prijíma vnímanie pasívne prostredníctvom telesných zmyslov, zatiaľ čo koncepty vytvára sám prostredníctvom aktívnej myšlienkovej práce.

Títo dvaja ľudia nám tak ukazujú objektívny fakt prekročenia prahu vo vývoji ľudstva. Obaja majú úplnú pravdu, obaja hovoria "správne" v tom zmysle, že každý verne reprodukuje svoju vlastnú vnútornú skúsenosť.

Prvým z konverzátorov je starší muž, ktorý spolu so zmyslovým vnímaním vecí skutočne chápe ich duchovnú podstatu, koncept, ktorý je ich základom. Robí to starým spôsobom, ako to bolo vo východných náboženstvách: vďaka Božiemu zjaveniu, v ktorom obraz, slovo

A koncept bol jeden a ten istý. V každom jasnovidne prijatom zjavení nebola viditeľná realita a jej duchovný obsah od seba oddelené, ale súčasne "dané" duchovnému videniu. Dodnes hovoríme, že niečo "vidíme", ak tým myslíme, že tomu "rozumieme".

Druhý obrátený, ako mladší človek, má opak. A to nie preto, že by mal opačný "názor", akoby dva odlišné názory boli protichodné, ale preto, že má úplne inú vlastnú skúsenosť, pretože je úplne iný človek. Je to človek, ktorý prežíva myšlienky iným spôsobom ako prvý. Vnímanie vecí a koncept, ktorý k nej patrí, pre neho predstavujú nielen dva po sebe nasledujúce, vzájomne oddelené momenty procesu poznávania, ale sú dokonca vo vzájomnej opozícii. Prvý prístup je pasívny, druhý má úplne aktívny charakter. Pri formovaní konceptu človek dodáva vnímaniu silu svojho myslenia, čo samotné vnímanie neposkytuje.

Rôzne odpovede dvoch partnerov tiež vysvetľujú rozdiel medzi filozofiou Vedanty a gréckou filozofiou. Pred príchodom fakulty nezávislého myslenia sa formovanie konceptov uskutočňovalo pôsobením božstva v človeku! Koncepty neboli vytvorené človekom, ale boli vytvorené v človeku Božou inšpiráciou. Je to porovnateľné so situáciou dieťaťa, ktoré už môže hovoriť, ale ešte nemôže hovoriť

Zamyslite sa sami. Všetky slová reči obsahujú koncepty, ale dieťa ich prijíma s rečou z vonkajšieho sveta ako dokončenú. Až neskôr sa učí nanovo vytvárať koncepty vlastnou vnútornou činnosťou.

V gréckej filozofii nájdeme prechod od Platóna, ktorý odráža posledné ozveny východnej skúsenosti človeka, k Aristotelovi ako prvému veľkému autonómnemu mysliteľovi Západu. Svojou Logikou, svojím ľudským zápolením o poznanie, uvádza v život teóriu poznania nového druhu. „Teóriu“ u ktorej nie je pokojným „pozorovaním“, ako sa vyjadruje staré grécke slovo „Becopta“ (theoria): stáva sa ľudským novotvorením božskej múdrosti, z ktorej človek teraz silou vlastného myslenia vníma vnútorné súvislosti, vnútornú dynamiku.

S Aristotelom začína nový druh pojmového myslenia, nový spôsob uchopovania logiky sveta. Človek začína prežívať myšlienku ako pravlastný výtvar. Vytváranie pojmov, ponímanie ich vzájomných vzťahov môže byť od teraz prežívané ako ľudské „činné jednanie“, aby sme to povedali Fichtovými slovami. Kozmický Logos, zmysel sveta sa stáva ľudskou logikou, ľudským myslením. Ako vynálezca pojmov začína človek preberať zodpovednosť i za to, čo si myslí a čo ako myšliaca bytosť koná. Za to, čo sa deje v jeho myslení a jednaní - alebo tiež nedeje - už nemá právo činiť zodpovedným iba božstvo!